

N O S T R A N S

UT JURIS ORDO EXIGIT

ÜNNEPI TANULMÁNYOK
KAJTÁR ISTVÁN
65. SZÜLETÉSNAPIJA TISZTELETÉRE

UT JURIS ORDO EXIGIT

Ünnepi tanulmányok Kajtár István
65. születésnapja tiszteletére

Szerkesztők:

BÉLI GÁBOR

KORSÓSNÉ DELACASSE KRISZTINA

HERGER CSABÁNÉ

Pécs, 2016

Szerkesztők:

Béli Gábor, Korsósné Delacasse Krisztina, Herger Csabáné

UT JURIS ORDO EXIGIT

Ünnepi tanulmányok Kajtár István 65. születésnapja tiszteletére

Jelen könyvet, illetve annak részeit a kiadó előzetes írásos engedélye nélkül tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni, bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus vagy más módon – közölni.

Nyomda: Molnár Nyomda, Pécs

Kiadta: IDResearch Kft./Publikon Kiadó

ISBN 978-615-5457-69-2

Minden jog fenntartva!

© Szerkesztők, 2016

**A kötet megjelenését támogatta a
Pécsi Tudományegyetem Közhasznú Alapítvány**

A JOGI KULTÚRTÖRTÉNET MAGYARORSZÁGON

Eckhart Ferenc méltán elhíresült tankönyvében írta, hogy a jogtörténetnek élő kapcsolatot kell tartania a jelennel, mert egyébként jogrégészetté válik. A megjegyzés nyilvánvalóan arra utal, hogy tudományterületünk nem lehet a kuriózumok tudománya, művelőinek feladata sem kizárólag az eltűnt korok holt intézményeinek vizsgálata. A pesti egyetem jogtörténeti tanszékére frissen kinevezett bölcsész-professzor 1931-es nagy ívű programja szerint a jogtörténetnek olyan ténytudománnyá kell válnia, amely a jogot körülvevő – napjainkig ható – eszméket és a jogfejlődést hosszabb távon befolyásoló kulturális tényezőket egyaránt figyelembe veszi. A program a jogtörténet tudományos jellegének erősítését, módszerének pontos körülhatárolását célozva támadta a hazai jogtörténet-tudomány apologetikus szemléletét és túlhajtott nemzeti-ideológiai irányultságát.

A jogtörténet tárgyának meghatározásáról, határterületi kérdéseiről és módszeréről azóta sem folyt ehhez mérhető érdemi vita. Az ideológiai-politikai kényszerek megszűnése után az egyes szerzőktől, legfeljebb az iskoláktól függ, hogy mit tekintünk tudományszakunk tárgyának, és hol húzzuk meg a kutatási területünk határait. Kétségtelenül jelen van ma is az a felfogás, miszerint a jogtörténet a források feltárásának, kutatásának és értelmezésének tudománya, amely döntően a normatörténettel és a szabály-érvényesüléssel foglalkozik. Az 1990-es évek elején azonban nálunk is megjelent egy markáns irányzat, amely kiterjesztette a jogtörténeti vizsgálat hatókörét a rokon-tudományokra, és általános értelmezési keretként a művelődéstörténet érintkező intézményeit kínálta. E tematikai és módszertani innováció első hazai képviselője Kajtár István volt.

*

1. KEZDETEK: A JOGI STÍLUSTÖRTÉNET

Kajtár István – ide vágó – első és élénk figyelmet keltő tanulmánya az osztrák önkényuralmi időszak kérvényeinek stílustörténeti elemzése volt. A mű hagyományos forrásbázisra épült: egy regionális levéltár forrásainak széles körű feltárása után vázolta fel a császári büntetőjog hazai szabályait. A közelítésmód is a

„klasszikus” jogtörténeti elvárásokat tükrözte, hiszen a szerző az 1850-es évek elején keletkezett államügyészi aktákat kutatta, és a feltételes szabadlábra helyezést kérő rabok petícióit elemezte. A konklúzió is az akkor uralkodó jogtörténeti keretek közé illeszthető; a szerző megállapította, hogy a letartóztatottak biztosíték melletti szabadlábra helyezése nem fért össze a neoabszolutizmus büntetőjogi szemléletével. Merőben új volt viszont, hogy a tanulmány nagy terjedelemben taglalta a Baranya megyei Levéltárban fellelt kérvények nyelvezetét, stílusfordulatait és grammatikai jellemzőit.¹ Az 1986-ban megjelent írás bátor és előzmény nélküli kísérlet volt a korabeli jogi nyelv értelmezésére és jogtörténeti tartalmának felfejtésére.

A vállalkozás nem rekedt meg a témakeresés szintjén. Kajtár István tíz évvel később már tudatos és kiereklt programként, a jogi kultúrtörténet keretébe illesztve, módszertani tudatossággal írt a jogi stílustörténet fontosságáról. „Disciplinák metszéspontjain jött létre a jogi kultúrtörténet, amely nem csak sajátos vizsgálati módszer, hanem egyben tudomány(rész) terület is, amely elemzés tárgyává teszi a jogot a kultúrában, a kultúrában a jogot”.² Szerzőnk ekkor már a jogi és hatalmi architektúra, a viselkedéskultúra és a jogi stílus historikumának koherens jellegét és együttes kutatásuk jogtörténeti indokoltságát hangsúlyozta. Utalt a figyelembe vehető külföldi párhuzamokra, és figyelmünkben ajánlotta Hans Fehr „*Das Recht im Bilde*” (1923) című kötetét. Tanárként cselekvően szorgalmazta az új közelítési mód oktatásban történő hasznosítását. A szabadon választott kurzusai keretében hallgatóival több száz kérvényből álló dokumentációt állított össze, és számos kultúrtörténeti tárgykörű TDK dolgozatot konzultált.

A fent hivatkozott tanulmányában a korábbinál tágabbra vonta a jogi stílustörténet határait. Ennek keretében figyelemmel kísérte a törvények szövegezésének módját, majd a jogi tartalmú eskük szövegének szakrális és tradicionális elemeit. Már itt megfigyelhető volt a szerző katonai szféra iránti különleges vonzalma, amelynek unikális eredménye a szolgálati szabályzatok és rendészeti normák szenvedélyes és értő elemzése lett. A diplomáciai jogélet és a nemzetközi megállapodások stílusfordulatait is elemezte. Ő irányította figyelmünket latin nyelvű diplománk szövegének jogtörténeti tartalmára. Egy idő után a napi jogélet továbbélő stílusfordulatait is bevonta vizsgálódási körébe. Rámutatott, hogy a jogtudomány és nyelvészet határterületének vizsgálata jogtörténeti szempontból is ígéretes eredményekkel járhat. A fiatal magyar jogállamiság kultúrtörté-

¹ KAJTÁR István: „Méltóságod lábainál azért hullok térdre...”: Fogvatartottak kérvényezési szokásai a Bach-korszak elején, *Studia Juvenum* III, Pécs, 1986, 69–81.

² Uő, *Jogi stílusunk kultúrtörténeti gyökereiről* = *Tanulmányok Benedek Ferenc tiszteletére*, szerk. HAMZA Gábor, KAJTÁR István, ZLINSZKY János, Pécs, 1996 (*Acta Iuridica*, 123), 124.

neti alapjainak vizsgálata során meggyőzően bizonyította, hogy a jog „irodalmi műfajainak” területén, mind legfelsőbb szinten (például diplomácia) mind pedig egészen közel a jogkereső közönséghez, „a hétköznapi jogéletben” (szerződések, végrendeletek, vagy akár kérvényezési kultúra terén) számos, jogtörténeti vizsgálatot igénylő történeti előzmény található.

2. HATALMI JELKÉPEK, KÖZJOGI KULTÚRTÖRTÉNET

A jogi kultúrtörténet hazai karriertörténetében fontos állomás volt annak tudatosítása, hogy a jogtörténet-tudomány nem csupán a jogélet szűkebb területén, hanem a hatalmi, politikai és a közjogi szférában is kutatási kompetenciával és széles körű tudományos tapasztalattal rendelkezik. Ennek figyelmen kívül hagyása, tudatos vagy véletlen mellőzése az egyik akadály a humántudományok és a jogtörténet termékeny közeledésének. Kiváló köztörténészeink sincsenek mindig tisztában azzal, hogy tudományterületünk nem csupán a jogképzés és jogszolgáltatás szűkebb területére terjed ki, hanem magában foglalja az államtörténet fontos szektorait, a közsféra történetileg releváns intézményeit is.

Az európai jogi kultúra általános kérdéseiről és magyarországi recepciójáról a nemzetközi szakirodalomban számos mű született. A magyar jogtörténet szempontjából különleges jelentősége volt *Peter Häberle* népszerű könyvének, amelyből kiderült, hogy a német nyelvű szakirodalom az alkotmányos (jogállami) kultúrát csupán fél évszázada tekinti jogi kultúra részének.³ Ehhez képest a magyar értelmezés nem késett sokat. Ezen a téren is Kajtár István járt elől, hiszen közülünk ő vizsgálta első ízben egy hatalmi jelkép jogtörténeti tartalmát és köztörténeti gyökereit. Képekkel bőven illusztrált tanulmányában a sást a hatalom évezredes szimbólumának tekintette. Az általa idézett idegen nyelvű irodalomból az is kiténik, hogy eddig ezzel a kérdéssel jogtörténeti szempontból szélesebb körben sem foglalkoztak.⁴

³ Peter HÄBERLE, *Europäische Rechtskultur: Versuch einer Annäherung in zwölf Schritten*, Baden-Baden, Nomos, 1994 16–20.; KAJTÁR István, *Die europäische Rechtskultur im ungarischen Parlament des 19. Jahrhunderts = Von den Ständeversammlungen bis zum parlamentarischen Regierungssystem in Ungarn*, Studien zur Parlamentarismusgeschichte. 2001, 17–24.; Uő, *Az újkori német jogi kultúra szakirodalma a Pécsi Püspöki Könyvtárban, kitekintéssel a XIX. század közepéig = A Klíma-könyvtára kutatások szolgálatában*, Pécs, 2001. 15–27.

⁴ KAJTÁR István: *Egy hatalmi jelkép kultúrtörténeti gyökerei: a sas*, JURA, 1994/2, 13.; Uő, *Európai jogi kultúra: Magyar modernizáció a 19. században (büntetőjogi példákkal) = Tanulmányok dr. Földvári József professzor 75. születésnapja tiszteletére*, Pécs, 2001, 128–138.; Uő, *A dualizmus jogi kultúrtörténeti lenyomatai*, Jogtörténeti Szemle 2007/3, 24–31.

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a szűkebb értelemben vett jogtörténet terén ne találunk korábbi kultúrtörténeti részfeldolgozásokat, vagy módszertani előzményeket. Éppen Kajtár István hívta fel a figyelmünket a jogi kultúrtörténet egyik fontos irodalmi ősforrására, *Jacob Grimm* maradandó értékű alapművére.⁵ Megismerve e sokat vitatott, de maradandó értékű opust, jelentősen módosította annak a jogtörténet és más tudományágak viszonyáról szóló téziseit. E felfogásban már tükröződik az elmúlt évszázad tudományos tapasztalata. A jogtörténet évszázadai során a jogéletnek és a hatalom világának számtalan kulturális jelenségével, a jogforrásokkal, a jog szereplőivel és intézményeivel foglalkozhatunk, miközben létjogosultságot nyert a jogi régészeti, a jogi antropológiai, a jogi néprajzi és a sajátosan jogi kultúrtörténeti közelítés is. A jogi kultúrtörténet Kajtár István felfogása szerint kiterjed a jog tárgyi világára (ezen belül architektúrájára), a jog ikonográfiájára, jelképeire, szövegeire, rituális cselekményeire és processzusaira is. Ezúttal is hangsúlyozta: mindezt ki lehet terjeszteni a hatalom szférájára is, bevonva a vizsgálatba a néprajz és a jogtörténet találkozási területeit, továbbá az irodalmat mint jogtörténeti, jogi kultúrtörténeti forrást.⁶

Kajtár István másik tanulmányában tisztázta a jogi kultúrtörténetnek a német irodalomban használatos fogalmi variánsait, egyben megvonta a terminológiai határokat a *Rechtsarchäologie*, a *Rechtsaltertum* és a *Rechtssymbol* kifejezések között. Megállapította, hogy a közjogi architektúra a hatalom megjelenítése mellett mindig igazodik a közjog rendszeréhez. A jogtörténeti kutatásoknak figyelemmel kell lennie arra, hogy a törvényhozás, a közigazgatás, az igazságszolgáltatás és az önkormányzatok tevékenységét, az állam szuverenitását, fegyveres hatalmát korhoz kötött stílusú székhely-épületek jelenítették meg. Ezek önmagunkban is szimbólumként funkcionáltak, emellett további jelképek (zászlók, szobrok, címerek) kaptak helyet rajtuk és „ezek a színhelyei lettek a jogi stílus történetéhez kapcsolódó szónoklatnak, illetve itt öntenek formába majdani jogtörténeti vázlatok szövegeket.” Ezzel magyarázható az Európa-szerte kiterjedt tudományos érdeklődés a jogállamiságot jelképező igazságügyi paloták alkalmazott építőművészeti és jogtörténeti elemzése iránt. Nálunk is történtek e tárgyú feldolgozási kísérletek, amelyek azonban főként a képi és építészettörténeti illusztráció

⁵ Uő, *Jogi kultúra, jogi szimbólumok és rítusok = Jogi kultúra, processzusok, rituálék és szimbólumok*, szerk. MEZEY Barna, Bp., Gondolat, 2006 (Biblioteca iuridica, Acta congressuum), 130.; JACOB GRIMM: *Deutsche Rechtsaltertümer I*, Berlin, 1956, 6.

⁶ KAJTÁR, *Jogi kultúra... i. m.*, 131–132.

szintjéig jutottak.⁷ A legmélyebb elemzést ezen a területen Takács Péter végezte el, aki az angolszász jogirodalmi szemlélet avatott tolmácsolójaként kiváló tanulmányt írt a magyarországi Justitia-szobrokról és egyéb Justitia-ábrázolásokról.⁸

3. JOGTÖRTÉNETI IKONOGRÁFIA, IKONOLÓGIA

A történeti ikonográfia kidolgozásában és elismertetésében jelentős szerepe volt Gernot Kocher grazi jogtörténész professzornak. A pécsi jogtörténeti műhely ebben a tudás-átvételben is fontos szerepet játszott, hiszen Herger Csabáné fordította magyarra a kiváló osztrák tudós egyik legfontosabb művét.⁹

Az első magyarországi jogtörténeti munka, amely a képi ábrázolás jogtörténeti fontosságát hangsúlyozta, szintén Kajtár István nevéhez köthető. E korai tanulmány is egyfajta szerkesztési szemléletváltást tükrözött, hiszen a törzsszöveget képekkel illusztrálta, a magyarázatokat az ábrákkal elválaszthatatlan egységben jelentette meg. A szerző utalt arra, hogy amikor alkotmány- és jogtörténeti vizsgálódásokat végzünk, a következtetések ritkán választhatóak el a politikatörténettől és szinte mindig összekapcsolódnak kulturális jelenségekkel: ekkor jogi kultúrtörténettel állunk szemben, és a hatások metszéspontjában interdiszciplináris szemlélettel kell közelítenünk. A jogi kultúrtörténet eszerint vizsgálati körébe vonja a tárgyasult jogi világot és a reáliákban megtestesült hatalmat, figyelme kiterjed a jog és a hatalom jelképeire, viselkedéskultúrájára, és természetesen irodalmi teljesítményeire is. A jog és hatalom képi világánál maradvá az ikonográfia vagy ikonológia a „képelemzés tudományos módszere, amely a jogintézményeket, jogi nyilatkozatokat, jogi jelképeket, hatalmi aktusokat és szimbólumokat derivál a vizuálisan megjelenő dokumentumokból”.¹⁰

⁷ Uő, *Architektúra a jogi kultúrtörténetben*, JURA 2002/2. 35., 41.; STIPTA István, *A magyar bírósági szervezet története a reformkorig = Bírósági épületek Magyarországon*, szerk. DERCSÉNYI Balázs, Bp., HG és Társa, 1993, 9–17.; *Bíróságok, igazságügyi paloták régi képeslapokon*, bev. STIPTA István, szerk. BARTALOS József, SZOMBATH Tibor, HALÁSZ Tamás, *Bíróságok, igazságügyi paloták régi képeslapokon*, Kapolcs, Agenda Natura Print Hungary Kft., 2013, 6.

⁸ TAKÁCS Péter: *Justitia-szobrok Magyarországon = Ratio legis, ratio iuris: Ünnepi tanulmányok Tamás András tiszteletére 70. születésnapja alkalmából*, Bp., Szent István Társulat, 2011 (*Bibliotheca iuridica, Libri amicorum*, 39) 154–179.

⁹ Gernot KOCHER, *Szimbólumok és jelek a jogban: Történeti ikonográfia*, ford. HERGER Csabáné, Pécs, 2008 (*A Pécsi Tudományegyetem Jogtörténeti Tanszékének Kiadványai*, 11), 199.; Gernot Kocher, szerk. HERGER Csabáné, Bp., Pécs, Dialóg Campus, 2013 (*Európai Jogtörténészportrék*, 2) 105.

¹⁰ KAJTÁR István, *Ikonográfia-ikonológia: „Előétel” jövődó jogászok és jogtörténészek számára*, JURA 1998/1, 1–4.

4. A JOGTÖRTÉNETI SZIMBÓLUMKUTATÁS

Mezey Barna az első hazai szimbólum-kötet szerkesztői előszavában utalt rá, hogy a magyar jogtörténet-tudomány eddig kevés figyelmet szentelt a jog szimbolikus elemeinek vizsgálatára. Joggal állapította meg azt is, hogy sem a magyar jogi szimbolika, sem a hatalmi jelképrendszer, sem pedig a jogi ikonográfia nem tudhat magának gazdag irodalmat. Emlékeztetett rá, hogy *Domanovszky Sándor* „Magyar művelődéstörténet”-e (1939-1942) még külön a jogi műveltségre vonatkozó fejezetet tartalmazott, addig a *Kósa László* szerkesztette, 1998-ban megjelent „Magyar művelődéstörténet” csupán perifériálisan foglalkozott a jogérettel, leginkább mint a „szellemi áramlatok oldalvizén sodródó” intézménnyel. A jogi kultúrtörténet hátramaradásának egyik oka éppen az általános történeti és jogtörténeti szemlélet elkülönülése, kooperációjának újabb-kori hiánya. Igaz az is, hogy ezen a téren nem kaptunk túl sok muníciót. *Mezey* megállapítása szerint nyugaton a „jogi műveltség vizsgálatai nem szűkültek le az olvasottság és a tudományosság elemzésére, kiterjedtek a jogi szimbólumok, a jogi nyelv, a népi jogélet legkülönbözőbb területeire”. Ma is kapcsolatban állnak a képzőművészettel, a népi jogérettel, a szépirodalommal és a népköltéssel. Jó példaként említette a *Justitia*-ábrázolásokat, a jogi szakmunkák táblaképeinek elemzését, a jogi ikonográfiát, a jogrégészeti kutatásokat, a jogszolgáltatási szimbólumok történeti vizsgálatát, a jogi ceremóniák történetét, a népköltészet és a jogi jelenségek kapcsolatát.¹¹

A fenti, 2006-os összefoglaló szerint a magyar jogtörténet-tudományban szinte teljesen hiányzott a jogi szimbólumok és ítélezési szokások vizsgálata. Nem születtek tanulmányok a jogi hatalmi jelvények, a pálca, a jogar, a talár kérdéskörében. Alig akadt írás a törvénykezési szokásokról, az ítélező helyekről, berendezésekről, törvényfáról, a pellengérről. Váratott magára a jogi közmondások szakmai feldolgozása, egyoldalú maradt a néprajz és a jog találkozási pontjainak ábrázolása. A magyar jogi szaknyelv kérdésében ugyan *Kovács Ferenc* és *Szádeczky-Kardoss Irma*, a jogi szimbolika világából pedig *Kajtár István* és *Rácz Lajos* is publikált figyelemre méltó munkákat, ezek azonban nem pótolhatták a művelődéstörténeti tablón látható fehér foltokat. Ezért a jogi szimbólumokkal és ikonográfiával foglalkozó tanulmánykötet – összegezte *Mezey Barna* – alapvető hiányt pótol.¹²

Elismerve a széles tematikai palettát kínáló kötet fontosságát, említésre méltó *Kajtár István* 2004-ben megjelent „Bevezetés a jogi kultúrtörténetbe” című

¹¹ KAJTÁR, *Jogi kultúra... i. m.*, 8.

¹² Uo., 11.; KAJTÁR ISTVÁN, *Die Grundzüge der Rechtskulturgeschichte in Ungarn um die Jahrtausendwende = Festschrift für Gernot Kocher zum 60. Geburtstag*, Hg. H. VALENTINISCH, M. STEPPAN, Graz, 2002, 131–147.

könyve, amely a szerző egy évtizedes munkásságának összefoglalását adta.¹³ A kiválóan illusztrált kötet körülhatárolta a jogi kultúrtörténet területeit, elemezte az alkotmányjog és a közigazgatás jogi kultúrtörténeti vizsgálatának esélyeit. Úttörő gondolatmenetben vázolta a különböző jogágak szellemi és tárgyi kultúrájának lehetséges vizsgálati módszereit, és külön fejezetet szentelt a nemzetközi szerződések kultúrtörténetének. A kötet irodalomjegyzéke átfogta a hazai és a nemzetközi szekundér források teljes körét.

A jogi szimbolika értelmezését és hazai népszerűsítését jelentős mértékben segítette a *Mezey Barna* szerkesztette 2011-es tárgybéli tanulmánykötet. Ennek előszavában a szerkesztő már megállapíthatta, hogy a hatalmi és jogi szimbolika a hatalmas szakirodalommal bíró szimbólumtudomány jól körülhatárolható belső tartománya lett. A kötet különleges értéke, hogy a hazai történészek, levéltárosok, jogfilozófusok, politológusok és jogtörténészek összefogásának eredménye volt. Folytatása és kiegészítője lett a 2006-ban publikált, jogi kultúránkat illusztráló és a 2009-ben közzétett népi jogi kultúra területén végzett kutatásokat összefoglaló tanulmánykötetnek.¹⁴

A jogi kultúrtörténet tehát elismertté vált a hazai hivatásos jogtörténészek és a jogot tanuló fiatalok között. A koncepció kitágította a jogtörténet tematikai határait, amelynek kutatási területei ezáltal érdekesebbé váltak, a meglévő művészeti-irodalmi előismeretre épültek, és kínálták korunk csoda-eszközét, a vizualitás szempontjait. Eddig irrelevánsnak tűnő jelenségek, információk váltak a jogtörténet szerves részévé és feldolgozási tárgyává. Kajtár István első tanulmányaiban felbukkanó szimbólum-elemzés később igazolta tudományos létjogosultságát, és legújabb tankönyvében már igazi jogtörténetté szervesült. Szerencsésnek bizonyult a jogi kultúrtörténet és a jogi néprajz kutatási kooperációja és oktatási szimbiózisa, amely szintén Kajtár István és tanítványa, *Nagy Janka Teodóra* munkásságának találkozása révén jött létre.¹⁵ A néprajz tudománya már egy évszázada

¹³ Uő, *Bevezetés a jogi kultúrtörténetbe*, Bp., Pécs, Dialóg Campus, 2004, 156.

¹⁴ *A szimbólumok üzenete: A jogi kultúra jelképei: eljárások, szokások, formák és tárgyak*, szerk. MEZEY Barna, Bp., ELTE Eötvös, 2011 (ELTE Jogi Kari Tudomány, 14), 10.; KAJTÁR István, *Állami ceremóniák és rítusok a dualizmus korában*, Jogtörténeti Szemle, különszám, 2007, 5–15.; BÉLI Gábor, *Az eskütétel sajátos módjai a középkori Magyarországon = A szimbólumok...* 67–86.

¹⁵ *Jogi néprajz-jogi kultúrtörténet: Tanulmányok a jogtudományok, a néprajztudományok és a történettudományok köréből*, szerk. MEZEY Barna, NAGY JANKA Teodóra, Bp., ELTE Eötvös, 2009 (ELTE Jogi Kari tudomány, 1), 487.; NAGY JANKA Teodóra, *Jogi kultúrtörténeti és jogi néprajzi adatok a magyar büntetés-végrehajtás történetéhez: Bali Mihály állami fízet-végrehajtó, avagy a „faddi hóhér” kettős életének jogi kultúrtörténeti tanulságai = Jogtörténeti Parerga: Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére*, Bp., 2013. 270–277.; STIPTA István: *A Jogi néprajz-jogi kultúrtörténet című tanulmánykötet méltatása*, Jogtörténeti Szemle 2009/3, 45–47.; HOMOKI-NAGY Mária, *Az okozott kárért való helytállás a jobbágy-parasztság mindennapjainak joggyakorlatában = Jogi néprajz-jogi kultúrtörténet...* 383–405.

bejárta ezt az utat, hiszen *Tagányi Károly*, *Tárkány-Szűcs Ernő*, sőt egy ideig *Bónis György* is a kultúrára kitekintő szemlélettel közelítette a jogot, és mindhárman a jog szempontjait követve végezték néprajzi rendszerező tevékenységüket.

Ösztönözte és jelentős részben legitimálta ezt az irányzatot a nemzetközi tudományos közeg is. A 90-es évektől kezdve észrevehető volt, hogy a jogtörténet bölcsőjének tekinthető német nyelvű államok tudományos konferenciáin (főleg a legtekintélyesebb *Rechtshistorikertag*-okon) megszorodtak a jogi kultúrtörténeti előadások és a hasonló tárgykörű referátumok. Az is igazolható volt, hogy nem csupán a fiatalabb generáció tematika-váltási és témakeresési kísérletéről van szó, hiszen a klasszikus jogtörténet forrás-centrikus feldolgozásmódját követők egy része is csatlakozott ehhez a szemlélethez. A kísérlet jól szolgálta a jogtörténet-tudomány kapcsolati rendszerének kiépítését és erősítését is. A tudomány-szakunk ennek révén (is) kapcsolatot talált az általános történettel, a művészet-történettel, az építészettörténettel és az irodalomtörténettel. Kiderült az is, hogy a jogi kultúrtörténet művelése nem jelenti feltétlenül a jog írott forrásaitól való eltávolodást. Éppen Kajtár István példája igazolja ezt, aki a levéltárakból felszínre hozott iratok stílusából, a kérvények hivatali karakteréből vont le – csak a jogtörténészek által érzékelhető – fontos tudományos következtetéseket.

A jogi kultúrtörténet nagy felületen érintkezik a közjogtörténet tárgykörével. A hatalmi szimbólumok erre a területre esnek, és már tudományos értekezések tárgyköréit képezik, tehát tartalmi értelemben is meghonosodtak. A jogi oktatásban is komoly szerepük van. Az előadásokat a képek nem csupán illusztrálják, hanem tartalmilag is kiegészítik. Tankönyveink még konzervatívak ebből a szempontból, de nem tart sokáig, hogy mi is megjelenítsük, vagy kötelező tanulmányként használjuk az illusztrált, tudományos magyarázattal ellátott jogi kulturális kiadványokat. A módszer a tételes jogászok számára is példát szolgáltat; erre egyébként már fellelhetőek sikeres kísérletek.¹⁶ A jogi kultúrtörténet a doktori értekezések tárgykörévé és friss szellemű monográfiák témájává is vált.¹⁷ A tudományszak megalapozásában és hazai elfogadtatásában Kajtár István meghatározó szerepet játszott. Várjuk a további műveit, mindenekelőtt a hazai irodalomban ismeretlen hadtörténeti, tengerjog-történeti feldolgozásait.

¹⁶ KENGYEL Miklós, *Az igazságszolgáltatás szimbólumai. Adalékok a jog kultúrtörténetéhez*, *Tudományos Dialóg* 2, 1998, 14–19.; DOMOKOS Andrea, *Büntetésszankciók a székel falvakban = Jogi néprajz-jogi kultúrtörténet...* 339–351.

¹⁷ BÓDINÉ BELIZNAI Kinga, *A bíbor méltóság, a sárga árulás: Szimbólumok és rituálék a jogtörténetben*, Bp., Balassi, 2014, 316.; BEKE-MARTOS Judit, *Állami legitimációs eljárások és államfői jogkör 1867–1918 között: Az amerikai köztársasági és a magyar monarchikus államfői hatalomátviteli processzusok és a ceremonális legitimáció összehasonlító jogtörténeti elemzése*, Bp., Kossuth, 2012, 296.